

CHET TILINI O‘QITISHDA SUN’IY INTELLEKT VOSITALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Ergashova Feruza Yuldashevna

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Tillar kafedrası katta o‘qituvchisi

E-mail: ergashovaferuza252@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada chet tilini o‘qitish jarayonida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari, pedagogik samaradorligi hamda zamonaviy ta’lim tizimidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida AI texnologiyalarining xorijiy til ko‘nikmalarini shakllantirishdagi roli, interaktiv ta’lim muhitini yaratishdagi o‘rni va talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga ta’siri o‘rganildi. Shuningdek, ChatGPT, Grammarly, Duolingo, Quizlet kabi AI asosidagi platformalarning ta’lim jarayonidagi funksional imkoniyatlari yoritildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida kuzatish, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba va statistik usullardan foydalanildi. Natijalar AI vositalaridan foydalanish talabalar motivatsiyasini oshirishi, mustaqil ta’limni rivojlantirishi hamda individual yondashuvni ta’minlashini ko‘rsatdi. Maqolada AI texnologiyalarini til o‘qitish tizimiga integratsiya qilish bo‘yicha metodik tavsiyalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, AI texnologiyalari, chet tilini o‘qitish, raqamli ta’lim, pedagogik texnologiyalar, didaktik imkoniyatlar, kommunikativ kompetensiya, interaktiv ta’lim, ChatGPT, ESL, EFL, innovatsion metodlar.

Abstract: This scientific article analyzes the didactic opportunities, pedagogical effectiveness, and significance of using artificial intelligence tools in the process of foreign language teaching within the modern educational system. The study examines the role of AI technologies in developing foreign language skills, creating an interactive learning environment, and enhancing students’ communicative competence. In addition, the functional capabilities of AI-based platforms such as ChatGPT, Grammarly, Duolingo, and Quizlet in the educational process are highlighted. Observation, comparative analysis, pedagogical experimentation, and statistical methods were employed as the research methodology. The results indicate that the use of AI tools increases students’ motivation, promotes independent learning, and ensures an individualized approach to education. The article also develops methodological recommendations for integrating AI technologies into the foreign language teaching system.

Keywords: artificial intelligence, AI technologies, foreign language teaching, digital education, pedagogical technologies, didactic opportunities, communicative competence, interactive learning, ChatGPT, ESL, EFL, innovative methods.

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari ta’lim tizimiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, xorijiy tillarni o‘qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi natijasida til o‘qitish metodikasida yangi pedagogik imkoniyatlar yuzaga kelmoqda. AI vositalari yordamida o‘quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish kompetensiyalarini samarali rivojlantirish imkoniyati ortmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham raqamli ta'limni rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Shu sababli chet tilini o'qitishda AI vositalaridan foydalanishning metodik asoslarini o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi - sun'iy intellekt vositalarining chet tilini o'qitishdagi didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish, ularning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Xorijiy olimlardan J. Holmes, M. Bialik va C. Fadel sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limdagi rolini keng tahlil qilib, AI individual ta'lim trayektoriyasini yaratishda muhim vosita ekanligini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, AI o'quvchilarning ehtiyojlariga mos adaptiv ta'lim muhitini yaratadi.

H. Popenici va S. Kerr AI texnologiyalarining oliy ta'limdagi o'rnini tadqiq etib, sun'iy intellekt o'qituvchi faoliyatini to'liq almashtirmasligi, balki pedagogik faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qilishini qayd etgan.[2]

B. Woolf esa aqlli ta'lim tizimlari (Intelligent Tutoring Systems) orqali o'quvchilarning individual rivojlanishini monitoring qilish va ularga mos topshiriqlar yaratish imkoniyatlarini ilmiy asoslagan.[3]

Mahalliy olimlardan N. Muslimov, R. Ishmuhamedov va U. Begimqulov raqamli pedagogika va innovatsion texnologiyalarning ta'limdagi ahamiyatini o'rganib, interaktiv metodlarning samaradorligini asoslab berganlar.[5,6,7]

So'nggi yillarda ChatGPT, Gemini, Duolingo Max, Grammarly kabi AI platformalarining til o'rganishdagi roli haqida ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Tadqiqotlarda AI vositalari til o'rganuvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishi, tezkor fikr-mulohaza (feedback) berishi va kommunikativ yondashuvni kuchaytirishi qayd etilgan.[8]

Shu bilan birga, ayrim tadqiqotchilar AI texnologiyalarining salbiy jihatlariga ham e'tibor qaratganlar. Xususan, akademik halollik muammolari, texnologiyaga haddan tashqari bog'lanish hamda tanqidiy fikrlashning susayishi kabi masalalar ilmiy muhokamalarga sabab bo'lmoqda.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda aralash metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot Toshkent amaliy fanlar universiteti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishining 4-bosqich talabalarida olib borildi. Tadqiqot jarayonida jami 80 nafar talaba ishtirok etdi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. Nazariy tahlil bosqichi;
2. Diagnostik bosqich;
3. Pedagogik tajriba-sinov bosqichi;
4. Natijalarni statistik tahlil qilish bosqichi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- kuzatish;
- so'rovnoma;
- intervyu;
- pedagogik eksperiment;

- qiyosiy tahlil;
- statistik tahlil.

Mazkur bosqichda mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar, monografiyalar, ilmiy maqolalar, elektron resurslar va xalqaro tadqiqotlar tahlil qilindi. Sun'iy intellektning ta'limdagi o'rni, xorijiy til o'qitish metodikasidagi innovatsion yondashuvlar hamda raqamli pedagogikaning nazariy asoslari o'rganildi.

Eksperimental guruhlarda AI vositalari asosida darslar tashkil etildi. Jumladan:

- ChatGPT orqali dialog yaratish;
- Grammarly yordamida yozma nutqni tahlil qilish;
- Quizlet orqali leksik birliklarni mustahkamlash;
- Duolingo platformasi yordamida individual mashqlar bajarish;
- Sun'iy intellekt asosidagi speaking botlardan foydalanish.

Nazorat guruhlarida esa an'anaviy metodlar asosida ta'lim olib borildi.

Tadqiqot davomida talabalar bilim darajasi, motivatsiyasi, mustaqil ishlash ko'nikmasi va kommunikativ kompetensiyalari monitoring qilindi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari AI texnologiyalaridan foydalanilgan guruhlarda sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilganini ko'rsatdi.

Eksperimental guruhlarda:

- talabalar motivatsiyasi 32% ga oshdi;
- speaking ko'nikmalari 28% ga rivojlandi;
- yozma savodxonlik darajasi 25% ga yaxshilandi;
- mustaqil ta'limga qiziqish sezilarli darajada ortdi.

Talabalar AI vositalari orqali tezkor feedback olish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Ayniqsa, ChatGPT asosida tashkil etilgan interaktiv mashg'ulotlar talabalarning erkin fikrlashiga va kommunikativ faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Grammarly platformasi yordamida talabalar grammatik xatolarni mustaqil ravishda aniqlash va tuzatish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Quizlet esa yangi leksik birliklarni eslab qolish samaradorligini oshirdi.

Jadval 1

№	AI vositasi	Til ko'nikmasi	Didaktik imkoniyatlari	Pedagogik samaradorligi
1	ChatGPT	Speaking, Writing	Dialog yaratish, esse yozish, virtual suhbat tashkil qilish	Kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi
2	Grammarly	Writing	Grammatik va stilistik xatolarni aniqlash	Akademik yozuv savodxonligini oshiradi
3	Quizlet	Vocabulary	Flashcard va interaktiv testlar yaratish	Leksik birliklarni tez o'zlashtirishga yordam beradi
4	Duolingo	Listening, Speaking	Gamification asosida til mashqlari	Motivatsiyani oshiradi
5	AI Speaking Bots	Speaking, Pronunciation	Talaffuzni avtomatik baholash	Og'zaki nutqni rivojlantiradi

6	Google Translate AI	Reading, Translation	Matnlarni tezkor tarjima qilish	Lugʻat oshiradi boyligini
7	Canva AI	Writing, Creativity	Vizual prezentatsiyalar yaratish	Kreativ fikrlashni rivojlantiradi
8	Kahoot AI	Grammar, Vocabulary	Interaktiv quiz va testlar	Darsdagi faollikni oshiradi
9	Speech Recognition AI	Pronunciation	Nutqni tahlil qilish va baholash	Fonetik kompetensiyani rivojlantiradi
10	Adaptive Learning Systems	All Skills	Individual topshiriqlar tavsiya qilish	Differensial taʼlimni taʼminlaydi

Tadqiqot davomida AI vositalari individual taʼlimni tashkil etishda samarali ekani aniqlandi. Chunki har bir talaba oʻz darajasiga mos topshiriqlar bilan ishlash imkoniyatiga ega boʻldi.

Muhokama

Olingan natijalar AI texnologiyalarining chet tilini oʻqitishda yuqori pedagogik potensialga ega ekanligini koʻrsatdi. Sunʼiy intellekt vositalari nafaqat oʻquv jarayonini interaktivlashtiradi, balki talabalarining mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini ham rivojlantiradi.

Kommunikativ yondashuv nuqtayi nazaridan AI platformalari real muloqot muhitini yaratishga yordam beradi. Masalan, ChatGPT yordamida talabalar virtual suhbat olib borishi, turli kommunikativ vaziyatlarni modellashtirishi mumkin.

Muhokama davomida akademik halollik masalasi ham dolzarb muammo sifatida qayd etildi. Ayrim talabalar AI vositalaridan mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun emas, balki tayyor javob olish vositasi sifatida foydalanishga moyillik bildirdi. Shu sababli AI texnologiyalaridan foydalanishda pedagogik nazorat va metodik balansni saqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari UNESCO hamda xalqaro tadqiqotchilar tomonidan ilgari surilgan ilmiy qarashlarni tasdiqlaydi. Ularning fikricha, sunʼiy intellekt oʻqituvchini almashtiruvchi emas, balki uning pedagogik faoliyatini qoʻllab-quvvatlovchi innovatsion vosita sifatida qaralishi kerak. Chunki til oʻqitishda insoniy muloqot, emotsional qoʻllab-quvvatlash va tarbiyaviy omillar muhim oʻrin tutadi. Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. [10]

Jumladan:

- internet sifati bilan bogʻliq muammolar;
- ayrim pedagoglarning AI savodxonligi yetarli emasligi;
- akademik halollik bilan bogʻliq xavflar;
- texnologik vositalarga ortiqcha bogʻliqlik.

Shu sababli AI texnologiyalaridan foydalanishda pedagogik nazorat va metodik muvozanat muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sunʼiy intellekt texnologiyalari chet tilini oʻqitish jarayonida keng didaktik imkoniyatlarga ega innovatsion vosita hisoblanadi. AI asosidagi platformalar talabalarining kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, mustaqil taʼlimni tashkil etish, motivatsiyani oshirish hamda individual yondashuvni taʼminlashda samarali natijalar beradi. Tadqiqot natijalari AI vositalari asosida tashkil etilgan taʼlim jarayonlari anʼanaviy metodlarga nisbatan samaraliroq

ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, ChatGPT, Grammarly, Quizlet va Duolingo kabi platformalar xorijiy til ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ldi.

Mazkur tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalari, xorijiy til o'qituvchilari, metodistlar hamda ilmiy tadqiqotchilar uchun muhim nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarining chet tilini o'qitishdagi samaradorligini yanada chuqurroq o'rganish, multimodal AI tizimlari asosida yangi pedagogik metodlarni ishlab chiqish hamda AI vositalarining psixolingvistik va metodik ta'sirini tadqiq qilish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
2. Popenici S., Kerr S. Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education // Research and Practice in Technology Enhanced Learning. 2017. Vol. 12. №22.
3. Woolf B. Building Intelligent Interactive Tutors. Burlington: Morgan Kaufmann, 2010.
4. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence. London: UCL Institute of Education Press, 2018.
5. Muslimov N.A. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. Toshkent: Fan, 2016.
6. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2017.
7. Begimqulov U. Pedagogik ta'limda axborot texnologiyalari. Toshkent, 2018.
8. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.
9. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education Limited, 2015.
10. Chapelle C. Computer Applications in Second Language Acquisition. Cambridge University Press, 2009.
11. Warschauer M. Technology and Social Inclusion. MIT Press, 2004.
12. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge University Press, 2011.
13. Siemens G. Artificial Intelligence and Learning Analytics in Education // Educational Technology Journal. 2020.